

FORTÆLLINGER FRA RINGEN

TALES FROM THE LOOP

PÅ DANSK VED JOHN LYSMAND

Alvilda

Vi samler vore minder, og vi glemmer dem. Vi skaber vore fortællinger, men tidens tand bedrager.
Hvor meget er der i sidste ende tilbage? Er der overhovedet noget tilbage, ud over glemslen og røgen?

Peter Nilson, RYMDLJUS, 1992.

Dybt nede under jorden lå Ringen. En gigantisk partikelaccelerator og forskningsstation for eksperimentel fysik, der strakte sig rundt om den nordlige del af Mälårerne, fra Hilleshög i øst og næsten helt over til Härjarö i nord. Den fortsatte mod vest tværs under Björkfjärden og omkring Adelsös vestside for at fortsætte under Björkö og dens rester af forgangne civilisationer. Overalt på Mälårerne kunne man mærke Ringens tilstedeværelse. Det var der, vores forældre arbejdede. Riksenergis servicekøretøjer patruljerede vejene, og deres luffartøjer kunne ses på himlen. Mærkelige maskiner luskede omkring i skovene, rydningerne og engene. Hvad det end var for kræfter, der havde magten dybt dernede, så sendte de vibrationer op igennem grundfjeldet, gennem murenes mexisten og eternitplader, hele vejen ind i vores dagligstuer.

Overalt i landskabet fandt man apparatur og skrot, som på den ene eller anden måde havde at gøre med komplekset. Og uanset hvor man var på Mälårerne, var horisonten domineret af Bonareaktorens gigantiske køletårne med deres grønne advarselslys. Lagde man øret mod klippegrunden, kunne man høre Ringens hjerteslag – den spinrende lyd af gravitronen, det centrale stykke ingeniørmagi, som var ryggraden i Ringens eksperimenter. Anlægget var det største af sin slags i verden, og det hed sig, at selve rumtiden kunne forvrænges af dets kræfter.

RING-PROJEKTETS HISTORIE

Hen imod slutningen af anden verdenskrig gik det op for verden, at atomet rummede revolutionerende kræfter. Det var hævet over enhver tvivl, at omfattende forskning inden for grundlæggende fysik ville føre til gennembrud af stor betydning for militær såvel som civil teknologi. I Sovjetunionen havde den tilsyneladende tilfældige opdagelse af magnetroneffekten åbnet op for fremkomsten af de forunderlige magnetskibe og fuldstændig revolutioneret hele transportsektoren. Budskabet lod til at være, at grundforskning kan betale sig, hvilket i Sverige førte til adskillige eksperimentelle forskningsprogrammer, heriblandt inden for fusion. Det var i denne atmosfære i begyndelsen af 50'erne, at planerne blev lagt for en partikelaccelerator, ejet og drevet af staten, og det stod hurtigt klart, at den ville blive den største accelerator i verden. Endnu kraftigere end den, som var blevet opført i Nevada få år tidligere.

Projektet fik navnet Anlæg for Forskning i Højenergifysik, men blev ofte kaldt Mälarö-anlægget – eller kort og godt Ringen. Driften blev forestået af det nyoprettede Riksenergiværket og omfattede omkring 20 forskerhold med tilsammen 129 forskere og forskningsstuderende. Hele anlægget skulle, inklusive servicepersonale, omfatte flere tusind ansatte. Byggeriet begyndte i 1961, og arbejdet tog otte år. Ringen blev indviet i 1969, og det første eksperiment blev udført i juli 1970. Som årene gik, blev anlæggets kapacitet udvidet, og helt frem til den blev nedlagt i 1994, var Ringen verdens kraftigste accelerator.

Illustrationerne i denne bog tager udgangspunkt i min generation af Mälarö-børn og det miljø, vi voksede op i. Hvad angår selve anlægget, dets maskiner og anden teknologi, så har jeg forsøgt at beskrive det i detaljer. Mine billeder og beskrivelser er baseret dels på egne noter, skitser og fotos, dels på salgsmateriale og anden dokumentation fra sælgere og underleverandører. Jeg har

også gennemgået et væld af rapporter og dokumenter vedrørende projektet, som er gjort tilgængeligt af Riksenergi. Jeg har på ingen måde forsøgt at levere en præcis og objektiv skildring af Ringens storhed og fald. Målet har været at give en personlig, subjektiv og til tider blot underholdende beskrivelse af den indflydelse, som projektet og Riksenergi havde på menneskene og landskabet, og af, hvordan det var at vokse op i disse omgivelser. Flere gange forlader jeg Mälarøerne for at besøge andre steder og minder, som jeg har fundet relevante for bogens stemning.

De historier, jeg fortæller her, er i høj grad baseret på egne og andres hukommelse – ikke mindst min barndomsven Ola, som har klæbehjerne og kunne genkalde sig en masse skolegårdshistorier ned til mindste detalje. Jeg er ham evigt taknemmelig for hans bidrag til denne samling.

Simon Stålenhag, Kungsberga, forår 2014.

VRAGET VED BASTLAGNÖ

Fra Svartsjölandet kunne det imponerende vrage af M/S Ancyclus skimtes i det fjerne, når man bevægede sig ud på Göholmens nordvestlige odde. Helt ovre på den anden side af Björkfjärden ragede hun op over horisonten. På afstand og gennem atmosfærens blå dis lignede hun en sydamerikansk højslette, et liggende rektangel, som stak op over øernes trætoppe. Vraget var altid med i vores overvejelser, når vinterisen havde lagt sig, og vi planlagde vores ekspeditioner. Men jeg kan ikke mindes, at vi nogen sinde orkede at tage derud.

M/S Ancyclus blev bygget på Wimanværftet i Sundsvall i begyndelsen af 60'erne og var et af de tidligste magnettrinskibe med enkeltturbine. Fra begyndelsen var hendes formål at fragte malm ad tundraruten, men hun blev købt af Riksenergi, da byggeriet af Ringen begyndte. I årene 62-68 fragtede hun enorme mængder af jord, sten og klippemateriale ud i Prästfjärden, hvor den kunstige øgruppe Mälarkransen blev skabt. Efter et havari ud for Alholmen i juli 1969 blev M/S Ancyclus taget ud af brug og bugseret til værftet på Bastlagnö. Langtrukne juridiske forhandlinger forsinkede arbejdet med at opgradere hende, og da Wimanværftet senere gik konkurs i efterdønningerne af Uralkrisen i 1978, blev projektet slyttet, indtil Riksenergi, efter pres fra lokalbefolkningen og Naturstyrelsen, omsider greb ind og lod vraget hugge op i foråret 1995.

CENTRALAKSLEN VED STAVSBORG

En dag fik Olof et blåt øje i frikvarteret. Han ville stikke af fra skolen, og jeg fulgte med. Vi løb ud over markerne og gemte os i skoven for ikke at blive opdaget af lærerne.

Olof var altid ude på nye eventyr og kunne aldrig holde op med at lege. Da vi nåede Stavsborg, var det ved at blive mørkt. Ude på engen lå noget besynderligt skrot, og vi løb hele vejen hen til det. Olof ville op at klatre på det, men jeg frøs og var træt. Så jeg nøjedes med at se til, mens Olof tappert holdt stand mod en horde af angribende lærer-cyborger. Og så blev vi uvenner – jeg ville hjem til Olof og se en film, men Olof ville blive. Han ville endda have, at vi skulle bygge en snehytte og sove i den om natten. Skænderiet blev til en slåskamp – jeg aner ikke hvorfor – men jeg husker, at vi rullede rundt i sneen og trak hinanden i håret og brugte knytnæver. Bagefter sad vi trætte og tavse under centralakslen og pustede ud. Huer og vanter lå spredt rundt om os i sneen. Olof havde fået noget i øjet, og jeg hjalp ham med at få det ud, og så fortalte han mig, at hans far var deprimeret. Til sidst gik vi hjem til mig og spillede *Sonic the Hedgehog*, og denne gang viste jeg ham, hvordan man bruger snydekoder til at skifte bane.

BONAVÆRKET OG OSSIAN

De tre køletårne i Bona var altid til stede i Mälärøernes landskab. De tårnede sig op på markerne langt ude på Munsös nordlige del, i det lille samfund Bona. Tårnenes hovedformål var at udlede varme fra den store gravitron. Det var kernen i Ringen, som forsynede anlægget med de vældige mængder af energi, som det skulle bruge. Det midterste tårn var ikke mindre end 253 meter højt, og tårnene var et let genkendeligt vartegn, som kunne ses fra hele Mälardalen.

Hver dag klokken 18 lød signalet. Det begyndte som en dyb vibration i jorden, der langsomt steg i styrke og tonehøjde og endte som tre kraftige trompetstød, efterfulgt af et langtrukket ekko, der rullede ud over landskabet. Lyden var et resultat af den daglige kalibrering af tårnenes kæmpestore demister-ventiler. Signalet havde efterhånden fundet en plads i Bonafamiliernes daglige rutiner, lidt ligesom kirkeklokkerne i gamle dage. Når signalet lød, så vidste man, at det var på tide at gå hjem til middag.

I august 1991 fik jeg lejlighed til at høre signalet på nært hold. Det var en af den slags engangsoplevelser; Ossian, som boede i Bona, havde lokket mig med hjem efter fritidshjemmet med løfter om, at jeg måtte lege med hans Crash Test Dummies, men det hele endte i tårer.

Vores nye venskab kølnedes hurtigt, da vi var kommet hjem til Ossian. Alt det sjove legetøj ville han have for sig selv, og da hans bror, Oliver, kom hjem, blev jeg snart frosset ud. Deres mor stod nede i køkkenet og lavede mad til os, da signalet lød. Gulvet vibrerede, og jeg blev bange. Ossian og Oliver, som var helt på toppen, fortalte mig, at signalet var en advarsel om en nært forestående kernenedsmeltning i gravitronen, hvorefter de låste mig inde i et garderoberum og sagde, at det var bedst for mig at blive der for det tilfælde, at hele jorden skulle blive suget ind i et sort hul. Og så skyndte de sig ned i køkkenet og åd alt, hvad der var af blodbudding.

En skamfuld lettelse indfandt sig, da far kom og hentede mig. I bilen på vej hjem til Svartsjölandet forsikrede han mig om, at jorden aldeles ikke ville blive suget ind i et sort hul. Ikke desto mindre forværredes min frygt, og i flere uger gik jeg og holdt vejret i skræk for jordens undergang, især når det var ved at være aftensmadstid.

Simon Ståhlberg 2011